

Kulturutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och 6 och 60 § i lagen om småbarnspedagogik

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och 6 och 60 § i lagen om småbarnspedagogik (RP 56/2023 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringsråd Marjaana Larpa, undervisnings- och kulturministeriet
- undervisningsråd Anne Ekroth, undervisnings- och kulturministeriet
- konsultativ tjänsteman Tiina Muinonen, social- och hälsovårdsministeriet
- praktikant, jurist Johanna Peltorinne, social- och hälsovårdsministeriet
- forskarprofessor (emerita) Tarja Heino, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- specialsakkunnig Aila Puustinen-Korhonen, Vårdsområdesbolaget Hyvil Ab
- utvecklingschef Jarkko Lahtinen, Finlands Kommunförbund
- specialsakkunnig Elina Kekkonen, Centralförbundet för Barnskydd rf
- specialsakkunnig Alpo Heikkinen, Fackorganisationen för högutbildade inom socialbranschen Talentia rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- finansministeriet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Förslaget till ändring av lagen om småbarnspedagogik

Allmänt

Utskottet välkomnar den föreslagna ändringen i lagen om småbarnspedagogik. Den förtydligar vissa bestämmelser som inte preciserades i samband med lagstiftningen om social- och hälso-

Utlåtande KuUU 8/2023 rd

vårdsreformen. Bestämmelserna gäller ansvaret för att ordna och betala småbarnspedagogik för barn som på grund av en barnskyddsåtgärd med stöd av barnskyddslagen bor någon annanstans än i sin hemkommun.

Skyldighet att ordna småbarnspedagogik för barn som placerats utanför sin hemkommun

Småbarnspedagogiken är en lagstadgad uppgift som hör till kommunernas organiseringsansvar och för vilken kommunerna får kalkylerad statlig finansiering. Vårdsområdena ansvarar för ordnandet av barnskyddet. Med stöd av barnskyddslagen kan vårdsområdet som stödåtgärd inom öppenvården eller i samband med placering i vård utom hemmet eller i eftervård besluta att barnet ska bo någon annanstans än i sin hemkommun. I dessa situationer ändras barnets hemkommun enligt lagen om hemkommun (201/1994) inte i och med ändringen av bostadsorten (3 § 2 punkten i lagen om hemkommun). Ansvaret för att ordna småbarnspedagogiska tjänster för barnet övergår däremot till den kommun inom vars område barnet faktiskt bor.

Enligt den gällande lagstiftningen grundar sig skyldigheten att ordna småbarnspedagogik i fråga om de ovannämnda barnskyddsåtgärderna på 6 § 3 mom. i lagen om småbarnspedagogik, det vill säga kravet föranleds av att fallet är brådskande eller av omständigheterna. Regeringen föreslår att det till lagen om småbarnspedagogik (6 § 1 mom.) fogas en bestämmelse om att den kommun där barnet på grund av barnskyddsåtgärden faktiskt bor är skyldig att ordna småbarnspedagogik. Utskottet anser att förslaget förtydligar ansvaret för att ordna småbarnspedagogik och stärker tillgodoseendet av den subjektiva rätten till småbarnspedagogik för barn som omfattas av barnskyddet. Förslaget är således motiverat.

Kostnadsansvar för att ordna småbarnspedagogik

I propositionen föreslås det att bestämmelserna om kostnadsansvar för ordnande av småbarnspedagogik preciseras för situationer där ett barn deltar i småbarnspedagogisk verksamhet som ordnas av någon annan än barnets hemkommun. I och med att vårdreformen genomförts har det uppstått oklarheter i kommunerna och vårdsområdena om huruvida en kommun som ordnat småbarnspedagogik för ett barn som placerats med stöd av barnskyddslagen har rätt att fakturera kostnaderna av placerarvårdsområdet.

Enligt 16 b § 1 mom. i den gällande barnskyddslagen har den kommun där barnets placeringsplats finns samt boningskommunen för barnet i eftervård rätt till ersättning av placerarvårdsområdet för sina kostnader för att ordna den service och de stödåtgärder som behövs för omsorgen om eller vården av barnet. Bestämmelsen har kunnat tolkas så att den gör det möjligt att inkludera kostnaderna för småbarnspedagogiken i kostnaderna för barnskyddet och att ta ut dem hos det vårdsområde som placerat barnet. Men bestämmelsen är inte avsedd att utgöra ett undantag från kommunens organiserings- och kostnadsansvar enligt lagen om småbarnspedagogik. För att förtydliga detta föreslås det i propositionen att det till slutet av 16 b § 2 mom. i barnskyddslagen fogas en hänvisning till lagen om småbarnspedagogik, där 60 § får ett nytt moment för att precisera fördelningen av kommunernas kostnadsansvar. Hemkommunen för ett barn som blivit placerat som stödåtgärd inom barnskyddets öppenvård, i vård utom hemmet eller i eftervård blir skyldig att till den kommun där barnet är placerat och till den kommun där barnet i eftervård är

Utlåtande KuUU 8/2023 rd

bosatt betala en ersättning som motsvarar kostnaderna för barnets småbarnspedagogik. Utskottet anser att den föreslagna ändringen behövs.

Förslaget till ändring av barnskyddslagen

Allmänt

I propositionen föreslås det att åldersgränsen för eftervård inom barnskyddet sänks från nuvarande 25 till 23 år. Åldersgränsen har tidigare höjts från 21 till 25 år genom en ändring av barnskyddslagen som trädde i kraft den 1 januari 2020 (542/2019). Åldersgränsen enligt förslaget är dock fortfarande högre än vad den var 2019. Efter ändringen kan en ung person som fyllt 18 år vid behov fortfarande omfattas av stödåtgärder inom eftervården i 5 år. Lagförslaget innebär inga ändringar i eftervårdens innehåll.

Propositionen om ändring av barnskyddslagen har vid sakkunnigutfrågningen bedömts ha konsekvenser för studier och behov av ungdomstjänster för personer som fyllt 23 år. Kulturutskottet har därför behandlat också denna del av propositionen ur sitt eget fackområdes perspektiv.

Unga i eftervård får stöd inom studier och ungdomsarbete

Med eftervård avses det övergripande stöd som erbjuds ett barn eller en ung person efter det att en placering i vård utom hemmet eller i långvarig öppenvård har avslutats. Syftet med eftervården är att stödja barnets återvändande till hemmet efter placeringen och att hjälpa den unga personen att utveckla tillräckliga färdigheter för att börja ett självständigt liv. Majoriteten av klienterna i eftervård är myndiga.

De unga som överförs till eftervården kan enligt ett sakkunnigyttrande delas in i tre grupper: de som klarar sig med basservice, de som behöver riktat särskilt stöd och de som behöver krävande sektorsövergripande stöd. Lagförslaget berör framför allt den sista gruppen. Utöver socialvård och hälso- och sjukvård är till exempel utbildnings- och sysselsättningstjänsterna samt det uppsökande ungdomsarbetet den typ av tjänster som behövs för att stödja unga som överförs till eftervård.

Rätten till eftervård är subjektiv, men stödbehovet bedöms och stödet ordnas enligt individuellt behov. I och med den föreslagna ändringen blir de unga som nu omfattas av eftervården inte heller i fortsättningen utan behövliga tjänster, utan deras servicebehov bör också i fortsättningen tillgodoses med stöd av social- och hälsovårdslagstiftningen. Den egna kontaktpersonen ska utses med stöd av socialvårdslagen och i fråga om unga som behöver särskilt stöd ska den egna kontaktpersonen vara socialarbetare. Tjänsterna inom det uppsökande ungdomsarbetet står till förfogande fram till 29 års ålder, så om den unga så önskar har han eller hon möjlighet att bli stöttad även på annat håll än inom social- och hälsovårdstjänsterna.

För att bygga sin levnadsstig är det väsentligt att den unga i eftervården får en fast koppling till studier och vidare till arbetslivet, anser utskottet. I eftervården har de unga fått ekonomiskt stöd för studiekostnaderna och livet under studietiden så att de inte alltid har behövt ta studielån. Detta stöd försvagas i och med att åldersgränsen för eftervården sjunker. Många klienter inom eftervård-

Utlåtande KuUU 8/2023 rd

den har ännu inte slutfört sina studier vid 23 års ålder och det finns en risk för att studierna avbryts. Risken minskar om den unga får behovsprövad eftervård, som utskottet vill uppmuntra till att nyttja enligt den ungas behov.

Enligt erhållet yttrande har 5,9 procent av de unga som fått eftervård i Finland avlagt examen på andra stadiet, medan andelen som avlagt motsvarande examen i Tyskland har varit 9,1 procent och i Storbritannien 40,9 procent. Sakkunniga har också påpekat att utbildningen bland omhändertagna unga i åldersgrupperna 20–24 år har legat på grundnivå mer än tre gånger oftare än bland andra unga. Dessutom har de unga som varit placerade fått fotfäste på arbetsmarknaden senare än andra.

Utskottet anser det vara ytterst viktigt att se till att unga som omfattas av eftervården får hjälp genom behövliga stödåtgärder för att söka sig till och slutföra studier samt vidare gå in i arbetslivet. Slutförandet av studierna inom utbildningen på andra stadiet har stärkts genom läropliktsreformen. Det bör noteras att även om läroplikten upphör vid 18 års ålder blir det ett incitament för att slutföra studierna på andra stadiet att man har rätt att slutföra studierna kostnadsfritt fram till 20 års ålder.

Avslutningsvis

Utskottet välkomnar att lagförslaget innehåller en övergångstid på sex månader enligt vilken eftervården upphör den 30 juni 2024 för de unga som är 23 år eller äldre när lagen trätt i kraft. Syftet med övergångsbestämmelsen är att säkerställa att de unga systematiskt ska få behövliga tjänster och förmåner. Enligt övergångsbestämmelsen är välfärdsområdena skyldiga att ordna stödåtgärder inom eftervården i enlighet med det förvaltningsbeslut som den unga personen fått, även om stödåtgärderna enligt beslutet sträcker sig längre än den föreslagna övergångsperioden.

Gruppen av unga vuxna som har rätt att få tjänster inom eftervården är inte homogen, och därför hör det till eftervårdens grundläggande uppgift att tillgodose mycket varierande behov av stöd. Utskottet hänvisar till ett sakkunnigyttande och betonar att man vid ordnandet av eftervårdstjänster bör beakta att stödet ska vara allsidigt och långvarigt: eftervården är en särskild typ av samarbete som bygger på ett klientförhållande där en ung person i behov av stöd får hjälp med att bygga en hållbar väg till studier och sysselsättning. För att reformen ska lyckas krävs det utvecklingsarbete där man beaktar samarbetet mellan välfärdsområdena, utbildningsanordnarna och kommunernas ungdomsarbete samt de ungas egna synpunkter. Det är viktigt att praxis som visat sig fungera också delas med andra.

Utskottet instämmer i det som sägs i sakkunnigyttandena och beklagar att de unga inte har hörts om konsekvensbedömningen av den föreslagna ändringen av åldersgränsen. Utskottet betonar att reformens konsekvenser för de ungas studie- och arbetsliv bör följas upp och bedömas noggrant och behövliga åtgärder vidtas för att avhjälpa eventuella missförhållanden.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

Utlåtande KuUU 8/2023 rd

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 8.11.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd (delvis)
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Inka Hopsu gröna
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Mia Laiho saml
medlem Mikko Ollikainen sv
medlem Nasima Razmyar sd
medlem Sara Seppänen saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Jaana Strandman saf
medlem Mari-Leena Talvitie saml
medlem Oskari Valtola saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.

Utlåtande KuUU 8/2023 rd Avvikande mening

Avvikande mening

Motivering

Förslaget till ändring av barnskyddslagen

I propositionen föreslås det att åldersgränsen för eftervård inom barnskyddet sänks från nuvarande 25 till 23 år. Med eftervård inom barnskyddet avses övergripande stöd för att komma in i vuxenlivet, då den unga har mångåriga, rentav livslånga, svåra upplevelser bakom sig. Eftervård inom barnskyddet är alltså inte bara en fråga för socialvården, eftersom den ungas liv inte begränsar sig till en enda sektor inom förvaltningen. Eftervården gäller också till exempel boende, utbildning, försörjning och ungdomsarbete.

Sänkningen av åldersgränsen för eftervården inom barnskyddet gäller de mest utsatta unga som håller på att bli vuxna och av vilka många redan flera gånger tidigare har blivit besvikna på det stöd som de fått av vuxna. Det är i allmänhet på många sätt svårare än tidigare att bli vuxen, eftersom det i dagens värld behövs mer självstyrning och inläring av olika kunskaper och färdigheter än tidigare. Alla lyckas inte med detta utan sektorsövergripande stöd.

Skolframgången för barn som placeras utanför hemmet är klart svagare än för andra. Barnskyddsenheterna har stor betydelse för anordnandet av dessa barns skolgång i olika faser av placeringen. Med tanke på det fortsatta stödet är det en krävande fas när den unga börjar bli vuxen och placeringen upphör. För många unga som blivit placerade är det svårt att lyckas med studier som kräver självstyrning. I åldersklasserna 20—24 år har de unga mer än tre gånger oftare utbildning bara på grundnivå. Situationen för de placerade barnen, såsom senare utbildning, påverkas också av i vilken ålder och var de placeras.

När åldersgränsen för eftervården sjunker förlorar många unga sin rätt till individuellt stöd, vilket försvårar studierna och sysselsättningen ytterligare för unga som redan har det svårt. Sänkningen av åldersgränsen för eftervård inom barnskyddet kan också ses som en försämring av de grundläggande fri- och rättigheterna.

Om dessa unga marginaliseras i samhället är också kostnadseffekterna av propositionen tvivelaktiga. Konsekvenserna av sänkningen baserar sig inte på forskningsrön, dvs. det kan inte påvisas att sänkningen inte på längre sikt har konsekvenser som ökar kostnaderna. Det kan entydigt konstateras att propositionen om sänkning av åldersgränsen för eftervård inom barnskyddet inte bygger på framforskad kunskap.

Det bör också beaktas att sänkningen av åldersgränsen för eftervården och nedskärningen av det stöd eftervården medför kommer att leda till kostnader och en allt större belastning på andra håll, särskilt inom mentalvårdstjänsterna och det sociala arbetet för vuxna. Sänkningen av åldersgränsen inverkar också på det uppsökande ungdomsarbetet och verkstadsverksamheten som en ökning av behovet. Även dessa aktörer befinner sig dock i en ekonomiskt svår situation, eftersom de senaste årens finansiering på grund av covidpandemin upphör i statens budget för 2024, trots att eftervården efter pandemin fortfarande pågår. Uppsökande ungdomsarbete och verkstäder är vik-

Utlåtande KuUU 8/2023 rd
Avvikande mening

tiga aktörer när det gäller att stödja unga som håller på att bli vuxna, men de kan inte ersätta eftervården inom barnskyddet.

Avvikande mening

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslag 1.

Helsingfors 8.11.2023

Veronika Honkasalo vänst
Eeva-Johanna Eloranta sd
Tuula Haatainen sd
Pia Hiltunen sd
Inka Hopsu gröna
Nasima Razmyar sd